

15/10/2008

Ανταύγειες σε χρυσά μάτια (1967)

ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ

ΑΝΤΑΥΓΕΙΕΣ ΣΕ ΧΡΥΣΑ ΜΑΤΙΑ - REFLECTIONS IN A GOLDEN EYE

Σκηνοθεσία: Τζον Χιούστον

Σενάριο: Γκλάντις Χιλ, Τσάπιμαν Μόρτιμερ

Ηθοποιοί: Μάρλον Μπράντο, Ελίζαμπεθ Τέιλορ,
Μπράιαν Κιθ, Τζούλι Χάρις

Χώρα: ΗΠΑ (Έγχρωμο)

Διάρκεια: 108'

Πρώτη προβολή: Ώρα 8.15 μ.μ.

Δεύτερη προβολή: Ώρα 10.30 μ.μ.

Ο σκηνοθέτης είχε την τύχη να έχει στο καστ, για τον ρόλο του Πέμπερτον, τον μέγιστο ηθοποιό της σύγχρονης υποκριτικής: τον Μάρλον Μπράντο. Ο Χιούστον όταν αναφέρεται στην προσωπικότητα αυτή μόνο επαίνους και εκφράσεις θαυμασμού διαθέτει. Είναι βέβαιο, ότι δύσκολα άλλος καλλιτέχνης θα μπορούσε να δημιουργήσει τις αέρινες εσωτερικές αποχρώσεις του Μπράντο κατά την υπόδυση του ταγματάρχη, να φανερώσει μέσα από ένα βλέμμα, ένα μορφασμό, μια χειρονομία, τον

αλλοπρόσαλλο κόσμο του ήρωα. Οι *Ανταύγειες σε χρυσά μάτια* ήταν και ο πιο ευτυχημένος σταθμός του μεγάλου ηθοποιού.

Ο πόθος που δεν εκφράζεται και καταπνίγεται - από εμάς τους ίδιους ή το κοινωνικό περιβάλλον - γίνεται φονιάς.

Μάρλον Μπράντο ο μέγας: Μάτσο αρσενικό και ανομολόγητα γκέι!

Ο χρόνος δεν αγγίζει τις μεγάλες στιγμές της τέχνης. Και μια τέτοια "στιγμή" είναι η ταινία "Ανταύγειες σε χρυσά μάτια" (reflections in a golden eye) του Τζον Χιούστον. Ένα φιλμ παραγωγής 1967 που βασίζεται σε νουβέλα της Κάρσον ΜακΚάλερς, μια από τους πιο σπουδαίους συγγραφείς της αμερικανικής λογοτεχνίας. Μια ταινία που ο χρόνος δεν έχει χαράξει ρυτίδα πάνω της και για την εποχή της ήταν πολύ "προχωρημένη" και τολμηρή, αλλά και για τη σημερινή, σεξουαλική εποχή μας, όπου "όλοι τα κάνουν όλα" στα λόγια, στο Διαδίκτυο ή στο ψηφιακό θέαμα, ενώ βαθύς νεοσυντηρητισμός κυριαρχεί σε όλη την "απελευ-

θερωμένη" Δύση.

Ο Μάρλον Μπράντο - εδώ στην αρχή της δύσης της καριέρας του... - παίζει τον ρόλο του σκληρού, τυπικού και αποστεγνωμένου μάτσο μόνιμου στρατιωτικού που ζει στον αμερικάνικο Νότο και ιδανικό του είναι το "πατρίς, θρησκεία, οικογένεια". Η Ελίζαμπεθ Τέιλορ - στην αρχή των "ώριμων" ρόλων της... - είναι η υστερική και... σκύλα σύζυγός του που με την εκνευριστική φωνή της και τη συμπεριφορά της του σπάει τα νεύρα. Και λίαν συντόμως βλέπουμε ότι όχι μόνο το ζευγάρι δεν έχει ερωτικές επαφές και αυτή "το κάνει" φως φανάρι και τσιριχτά με έναν συνάδελφό του, αλλά και ο Μάρλον Μπράντο αρχίζει να βλέπει με υποχθόνιο ερωτισμό έναν φαντάρο... Στην αρχή λες, δεν μπορεί ολόκληρος Μάρλον Μπράντο, το σύμβολο του αιώνιου αρσενικού να είναι κρυφοαδελφή, αλλού θα το πάει ο σκηνοθέτης. Υποψία που ανισχύεται και από το γεγονός ότι ο σκηνοθέτης, ο Τζον Χιούστον, ήταν ένας από τους μεγαλύτερους του αμερικανικού κινηματογράφου με εξίσου "αδρές", "αρσενικές" ταινίες στο ενεργητικό του.

Κι όμως, εκεί καταλήγει το σενάριο! Αλλά με τέτοια σκιαγράφηση του χαρακτήρα του ανομολόγητα γκέι στρατιωτικού, του συντηρητικού και υποκριτικού αμερικανικού Νότου, της υστερικής συζύγου του, των καταπιεσμένων συναισθημάτων - έξοχη η Τζούλι Χάρρις στον ρόλο της ψυχωτικής συζύγου του εραστή της Τέιλορ - αλλά και του στρατιώτη - αντικείμενο της ηδονής που είναι μια σκοτεινή και σχιζοφρενική φιγούρα, ένας άγγελος της Κολάσεως, όλο το φιλμ σε κρατάει με κομμένη την ανάσα. Σπουδαίο σινεμά, σπουδαίες ερμηνείες, εκ βαθέων σκιαγράφηση της ανομολόγητης, καταπιεσμένης και καταδικασμένης ομοφυλόφιλης επιθυμίας ως αμαρτίας με ένα σενάριο - κέντημα της ανθρώπινης ψυχικής αβύσσου. Και, μάλιστα, φτάνει στα άκρα: αφού δεν μπορώ να σαηνεύσω σε δολοφονώ και η κοινωνία είναι μαζί μου.

Π. ΚΑΚΙΟΣ
NEA 21/8/08

Το 1966 ο Τζον Χιούστον πηγαίνει στη Ρώμη και αρχίζει τα γυρίσματα του *Ανταύγειες σε χρυσά*

μάτια, τα οποία ολοκληρώνει μέσα στο '67. Με τον Άγγλο μυθιστοριογράφο Τσάπμαν Μόρτιμερ και την συνεργάτιδά του Γκλάντυς Χιλ θα μεταφέρει στο σελλυλόντ την παλιά εκείνη νουβέλα της Κάρσον Μακ Κάλλερς, που έχει ως θέμα την ομοφυλοφιλία, ένα ταμπού για την εποχή κυκλοφορίας του βιβλίου, αλλά το ίδιο ακανθώδες και τις ημέρες της μεταφοράς του στην μεγάλη οθόνη. Όταν γυρίζεται η ταινία οι σεξουαλικές προκαταλήψεις, παρά την επανάσταση των νέων σε Ευρώπη και ΗΠΑ, είναι έντονες, αλλά ο Χιούστον τολμάει να παρουσιάσει τον απωθημένο έρωτα ενός ώριμου ταγματάρχη για ένα νεαρό στρατιώτη, στον πουριτανικό, μεταπολεμικό αμερικανικό Νότο.

Η ταινία *Ανταύγειες σε χρυσά μάτια* όπως δήλωσε και ο Χιούστον σε συνέντευξη του στο περιοδικό *Positif* (No 116) στηρίζεται σε δύο βασικά πρόσωπα - πόλους της αφήγησης: στον ομοφυλόφιλο ταγματάρχη Γουέλντον Πέμπερτον και στον στρατιώτη Γουίλιαμς, εν αντιθέσει προς το μυθιστόρημα όπου το κέντρο βάρους βρίσκεται κατανεμημένο και στα άλλα πρόσωπα της ιστορίας: στην προκλητική γυναίκα του ταγματάρχη Λεωνώρα, στην φιλάσθενη σύζυγο του εραστή της Λεωνώρας συνταγματάρχη Λάνγκτον, Άλισον και στον Φιλιππινέζο υπηρέτη της Ανεκλέτο. Η εσωτερική λογική του φιλμ, λέει ο σκηνοθέτης του, οικοδομείται στην εξ αποστάσεως σχέση ταγματάρχη και φαντάρου. Η ιστορία εκτυλίσσεται σ' ένα χώρο, όπου όλοι κοιτούν κάτι.

Πράγματι η ταινία μπορεί να χαρακτηριστεί χωρίς διασταγμό ένα φιλμ βλεμμάτων: ο καταπιεσμένος ομοφυλόφιλος Γουέλντον παρακολουθεί το "αντικείμενο του πόθου του". Το ίδιο και ο στρατιώτης μόνο που το βλέμμα του προορίζεται για την όμορφη Λεωνώρα την οποία θαυμάζει κάθε βράδυ την ώρα που κοιμάται, τρυπώνοντας σαν κλέφτης στο σπίτι του ταγματάρχη. Η Λεωνώρα προσβλέπει στον εραστή της Λάνγκτον, ενώ η γυναίκα του τελευταίου εκτός απ' αυτόν παρακολουθεί τις ζωγραφιές του Ανεκλέτο. Ο Φιλιππινέζος για να διασκεδάσει την νευρωτική κυρία του, ζωγραφίζει ένα πουλί με χρυσό μάτι στο οποίο ως "ανταύγειες" καθρεφτίζονται όσα συμβαίνουν στην ιστορία. Και οι θεατές; Ο Χιούστον τους προσφέρει την άνεση της αποστάσεως, κρατώντας και ο ίδιος την μηχανή του με ψυχραιμία και ψυχρότητα μακριά από τους ήρωές του, χαρίζοντας στο βλέμμα μας την ικανότητα της κριτικής. Παρατηρητής, λοιπόν, και όχι δικαστής των τεκταινομένων, ο σκηνοθέτης, δίνει στο στόρυ του τον χαρακτήρα ενός χρονικού, μιας μαρτυρίας. Νιώθουμε ότι παρατηρούμε πίσω από τον διακριτικά ευαίσθητο και φαινομενικά ανάληγτο φακό κάποιου ντοκυμανταίρίστα, που δραματοποιεί εικόνες αληθινές με την χρήση και τους περιορισμούς του δοσμένου αυτού υλικού,

αιχμαλωτίζοντας με ευφυή τρόπο τα βλήματα των προσώπων.

"Κι εγώ" θα πει ο Χιούστον "όπως οι ήρωές μου, παρατηρώ, δεν κρίνω. Η απουσία αυτής της κριτικής ήταν ένα από τα βασικά στοιχεία του μυθιστορήματος..."

Ο Χιούστον χρησιμοποιώντας μόνο κάποια εξωτερικά που τράβηξε στον Λονγκ Άιλαντ, ανασυνθέτει προσεκτικά τον κλειστοφοβικό χώρο ενός στρατοπέδου ιππικού των αρχών της δεκαετίας του '50 στα στούντιο της Ρώμης, μεταφέροντας πειστικά το αποπνικτικό κλίμα του Λουϊζιάννα με την συντηρητική σκέψη, τις απωθήσεις του σεξουαλικού ενστίκτου, τις αποκρύψεις, τις τάσεις φυγής από τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Τα σημεία του περιορισμένου αυτού τοπίου στα οποία κινούνται οι ήρωες είναι ελάχιστα. Στρατώνας, δάσος, σπίτια των δυο στρατιωτικών. Ο φακός δεν απελευθερώνει τίποτε πάρα πέρα. Ο Χιούστον έχει επιφυλάξει για τα βλήματα τοίχους φυλακής, πέρα απ' ό,τι έμπυχο συναντούν δίπλα τους στην υπαρξιακή αυτή κόλαση. Τα πλάνα είναι συνήθως υποκειμενικά, το ένα βλέμμα κατασκοπεύει το άλλο. Κουρτίνες τραβιούνται, παράλληλα με το άλογο που καλπάζει πίσω από τα δέντρα ο φακός συλλαμβάνει έναν άνδρα γυμνό να λιάζεται σ' ένα βράχο. Άλλοτε η λήψη καθράρει τα μάτια, υποδηλώνοντας το λακανικό παιχνίδι των καθρεφτών.

Έτσι το φιλμ γίνεται υπαινικτικό ή μάλλον παίζει με το υπαινικτικό και το διαφορούμενο, καθώς οι ήρωες παρουσιάζονται και με άλλη ιδιότητα: ο Πέμπερτον δεν είναι ο ανδροπρεπής στρατιωτικός, η Λεωνώρα δεν είναι υπόδειγμα πιστής συζύγου, ο Λάνγκτον, ο εραστής, δεν είναι απλώς ένας οικογενειακός φίλος με τον οποίο παίζουν χαρτιά ή πίνουν τα πληκτικά βράδια οι Πέμπερτον, ούτε ο τρυφερός σύντροφος της κατάκοιτης γυναίκας του Άλισον. Η τελευταία μαθαίνουμε ότι στο παρελθόν, σε στιγμές υστερικής κρίσης, είχε κόψει το στήθος της με κλαδευτήρι ενώ η σκιά του άνδρα που τριγυρίζει έξω από το σπίτι των Πέμπερτον ταυτίζεται μ' αυτό που θέλουν να δουν τόσο ο ταγματάρχης όσο και η Άλισον.

Ο Άγγλος κριτικός R. Durnatt θεωρεί ότι ο στρατιώτης Ουίλιαμ ενσαρκώνει μια σχεδόν μυθική διάσταση της επαρχιώτικης Αμερικής, είναι ο αθώος Αμερικανός, ο ευγενής αλλά παιδαριώδης και άγριος μοναχικός και παρθένος, διχασμένος ανάμεσα στον Πάνα και στον Κάιν (γιατί κι αυτός έχει ένα έγκλημα στο παρελθόν του).

Η ομοφυλοφιλική έλξη που νοιώθει ο ταγματάρχης γι' αυτόν, γεννιέται από τα συναισθήματα της γοητείας και της απώθησης τα οποία του προσφέρουν η ενεργητικότητα και το ζωώδες παρουσιαστικό του. Σ' αντίθεση με την Λεωνώρα που διαθέτει την ενέργεια και των δυο φύλων χωρίς τις αδυναμίες τους, ο Πέμπερτον ισορροπεί ανά-

μεσα στα δυο. Ο ήρωας αυτός της Μακ Κάλλερς είναι μια αντίδραση απέναντι σ' αυτόν τον τύπο Αμερικανού, στον ζωώδη μύθο που ενσαρκώνει ο στρατιώτης. Από την άλλη βέβαια ο ταγματάρχης είναι ο σύγχρονος συμπατριώτης της συγγραφέως, ο αμφίθυμος αυτός που διχάζεται ανάμεσα στον συντηρητισμό της милитарιστικής ζωής και στο ζωώδες παρελθόν. Επικαλούμενος ως πρότυπο την αρρενωπή και δωρική ζωή των στρατιωτικών, προσπαθεί να συμβιβάσει στην σκέψη του τις δυο φαινομενικά αντίρροπες απόψεις του ζειν. Στην πραγματικότητα милитарισμός και πρωτογονισμός ταυτίζονται, μοιάζουν να ισχυρίζονται συγγραφέας και σκηνοθέτης. Μοιραία λοιπόν ο Πέμπερτον είναι μια καρικατούρα αφού δεν θέλει να αποδεχθεί αυτή την προφάνεια. Με καλά κρυμμένο σαρκασμό ο Χιούστον αντιμετωπίζει τον αντιφατικό αυτό ήρωά του, που ιδρωκοπάει σηκώνοντας βάρη και γελοιοποιείται πέφτοντας απ' το άλογο.

Με τη γνωστή τακτική της η σκηνοθεσία του δημιουργού των *Αταίριαστων*, δεν επιτρέπει την εύκολη μέθεξη του θεατή με τον ήρωα. Ο ταγματάρχης τελικά δεν γίνεται συμπαθής, παρ' ό,τι έχουν σχολαστικά εκτεθεί οι εσωτερικές του συγκρούσεις. Το милитарιστικό του πρόσωπο είναι αντιπαθητικό και εμποδίζει την προσέγγιση του δράματός του. Το ρεαλιστικό, από την άλλη ύφος του Χιούστον, δεν δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την γέννηση κάποιου ηθικού μύθου. Η Άλιζον, η άρρωστη γυναίκα του Λάνγκτον, είναι το πιο ελκυστικό πρόσωπο της ιστορίας. Η τρυφερή σχέση της με τον υπηρέτη Ανεκλέτο, αντισταθμίζει την σκληρή περιγραφή των υπολοίπων ηρώων και των σχέσεών τους. Όλα όμως οδηγούνται με μαθηματική ακρίβεια στην τελειώδη διάλυση.

ΤΑΣΟΣ ΓΟΥΔΕΛΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ

Σε μια στρατιωτική βάση του αμερικανικού Νότου, ένας λοχίας προσπαθεί να κρύψει την ομοφυλοφιλία του πίσω από ένα αποτυχημένο γάμο με μία επιθετική σεξουαλικά γυναίκα.

Δεν ήταν τυχαία η αρχική επιλογή του Χιούστον να κυκλοφορήσει στις αίθουσες την πιο παρεξηγημένη ταινία της καριέρας του, επεξεργασμένη χρωματικά ώστε να μοιάζει ολοκληρή σαν μια χρυσή αντανάκλαση. Μέσα από τη μονοχρωμία, η αίσθηση πως αυτό που παρακολουθείς ίππεται του ρεαλισμού θα επέτεινε τη θαρραλέα για την εποχή απόφαση του δημιουργού να μεταφέρει στην μεγάλη οθόνη ένα από τα πιο πολυσυζητημένα γκέι best sellers της δεκαετίας του 40, γραμμένο από την Κάρσον ΜακΚάλερς.

Οι θεατές της εποχής, όμως, θα αντιδρούσαν στην τεχνική καινοτομία, αναγκάζοντας τον σκηνοθέτη να κυκλοφορήσει την ταινία σε κανονικό technicolor. Όπως θα αντιδρούσαν και στην

επιλογή του να χρησιμοποιήσει δύο από τους μεγαλύτερους σταρ της οθόνης ως κέντρο μίας γοτθικής ιστορίας που ξεχειλίζει από λανθάνοντα ερωτισμό και υπερβολικό μελοδραματισμό. Ήταν λίγοι αυτοί που θα μπορούσαν να ανακαλύψουν πίσω από τους έντονους συμβολισμούς (το μαστίγιο με το οποίο χτυπά δημόσια τον σύζυγό της η Τέιλορ, την κρέμα προσώπου που θα δοκιμάσει ο Μπράντο σε μία σπαρακτική παραδοχή της σεξουαλικότητάς του) την εφιαλτική ατμόσφαιρα ενός μικρόκοσμου που αποτελείται από "ακρωτηριασμένους" ανθρώπους οι οποίοι ωθούνται στα άκρα εξαιτίας της απόστασης που έχουν πάρει από τις επιθυμίες τους. Και ακόμη λιγότεροι όσοι θα μπορούσαν να εκτιμήσουν πως πίσω από το γκροτέσκο της ανθρώπινης φύσης κρύβεται πάντοτε μια καλά κρυμμένη θλιβερή αλήθεια.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΡΑΝΑΚΗΣ

ΤΖΟΝ ΧΙΟΥΣΤΟΝ

Γεννήθηκε στις 5 Αυγούστου 1906 στη Νεβάδα του Μιζούρι (ΗΠΑ) και πέθανε στις 28 Αυγούστου 1987. Είχε ποικίλα ενδιαφέροντα, όπως η ζωγραφική, η γλυπτική, το μποξ, το κυνήγι κ.ά. Είχε 4 παιδιά, τον Τόνι την Αγγέλικα, τον Ντάνι και την Αλλέγρα. Εκκεντρικός και επαναστάτης, αυτός ο τιτάνας του Χόλιγουντ βασίλεψε για 5 δεκαετίες περίπου και προτάθηκε 10 φορές για Όσκαρ. Η αναγνώριση ήρθε με την ταινία "Ο θησαυρός της

Σιέρα Μάντρε" (1948).

ΦΙΛΜΟΓΡΑΦΙΑ

The Maltese Falcon (1941), In this our life (1942), Winning your wings (1942), Across the Pacific (1942), Report from the Aleutians (1943), Tunisian victory (1944), San Pietro (1945), Let there be light (1946), The Treasure of the Siera Madre (1948), On our merry way (1948), Key Largo (1948), We were strangers (1949), The Asphalt Jungle (1950), The red badge of Courage (1951), The African Queen (1951), Moulin Rouge (1952), Beat the Devil (1953), Moby Dick (1956), Heaven Knows, Mr Allison (1957), A Farewell to Arms (1957), The Barbarian and the Geisha (1958), The Roots of Heaven (1958), The Unforgiven (1960), The Misfits (1961), Freud (1962), The List of Adrian Messenger (1963), The night of the Iguana 91964), The bible: In the Beginning (1966), Casino Royale (1967), Reflections in a golden eye (1967), Sinful Davey (1969), A walk with love and death (1969), The Kremlin letter (1970), The last run (1971), Fat city (1972), The life and times of Judge Roy Bean (1972), The MacKintosh man (1973), The man who would be King (1975), Independence (1976), Love and Bullets (1979), Wise blood (1979), Phobia (1980), Victory (1981), Annie (1982), Under the Volcano (1984), Prizzi's honor (1985), The dead (1987).

